

HUHTIKUU 2022

Ohje kilpailulainsäädännön noudattamisesta

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	3
1.1 Taustaa	3
1.2 Ohjeen tarkoitus.....	4
1.3 EK:n ja sen jäsenliittojen asemasta.....	5
2 Kilpailua rajoittava yhteistyö ja kartellikielto	6
2.1 Mitä kartellikielto tarkoittaa?.....	6
2.2 Millä tavoin kartellikiellon rikkominen saattaa tapahtua?	6
2.3 Millainen yhteistyö on kielletty?	7
2.4 Mistä ei saa keskustella kilpailijoiden kesken?	10
2.5 Miten kartellikielto on otettava huomioon tilastoinnissa?.....	13
2.6 Miten kartellikielto on otettava huomioon kokouksissa?	15
2.7 Onko kartellikiellosta poikkeuksia?.....	16
3 Määräävän markkina-aseman väärinkäytön kieltö	17
3.1 Milloin yritys tai toimialajärjestö on määräävässä markkina-asemassa? .	17
3.2 Mitä määräävän markkina-aseman väärinkäyttö tarkoittaa?	17
4 Viranomaisten toimivaltuudet	19
4.1 Kilpailuasioihin liittyvät viranomaiset	19
4.2 Viranomaisten tutkintavaltuudet	19
5 Menettelyrikkomukset ja niiden seuraamukset	20
5.1 Mitä ovat menettelyrikkomukset ja mitä niistä saattaa seurata?.....	20
5.2 Erillinen ohje toiminnasta viranomaistarkastusten aikana.....	20
6 Kuuleminen ja puolustautumisoikeudet	21
6.1 Epäillyn oikeuksista	21
6.2 Pääsy asiakirjoihin	21
7 Seuraamukset kilpailulainsäädännön rikkomuksista	22
7.1 Oikeudelliset seuraamukset.....	22
7.2 Kielteinen julkisuus ja tutkinnan aiheuttamat haitat	23
8 Rakenteelliset korjaustoimenpiteet	24
8.1 Mitä ovat rakenteelliset korjaustoimenpiteet?	24
8.2 Milloin rakenteellisia korjaustoimenpiteitä voidaan määrätä?	24
9 Lisätietoa	25

1.1 Taustaa

Kilpailulainsäädännön tarkoituksena on varmistaa, että taloudellinen kilpailu markkinoilla toimii. Kilpailulainsäädännöllä suojataan kilpailumekanismeja itsessään, ei yksittäisiä sopimussuhteita tai yksittäisiä yrityksiä.

Toimivassa kilpailussa yritykset voivat päästä markkinoille vapaasti, ja niiden toiminta markkinoilla perustuu kunkin yrityksen itsenäiseen päätöksentekoon. Toimiva kilpailu kannustaa yrityksiä hyödyntämään resurssejaan tehokkaasti sekä kehittämään parempia tuotteita ja palveluja. Samalla kuluttajat hyötyvät paremmista palveluista, suuremmasta valikoimasta ja edullisemmista hinnoista.

Kilpailunrajoituksina pidetään menettelytapoja, jotka vähentävät talouden tehokkuutta tai rajoittavat muiden yritysten toimintaa. Sellaiset kilpailunrajoitukset, joilla katsotaan yleensä aina olevan vahingollisia vaikutuksia, on kielletty kilpailulainsäädännössä. Vaka-vimpina rajoituksina pidetään mm. kartelleja ja määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä.

Kilpailua rajoittavat sopimukset ja menettelytavat ovat laittomia. Kilpailulainsäädännön rikkomisesta voi aiheutua merkittäviä taloudellisia sanktioita ja muita seuraamuksia, kuten viranomaisten vaatimia yrityksen toiminnan tai rakenteen muutoksia. Yli sadassa maassa on kansallinen kilpailulaki. Vaikka lakien sisältö vaihtelee jonkin verran maittain, keskeisimmät kiellot ovat useimmissa maissa samankaltaisia. Varsinkin EU:n eri jäsenmaissa kilpailunrajoituksia koskevat normit ovat lähes identtiset, minkä johtuu EU:n yhteismarkkinoista ja EU-lainsäädännön voimakkaasta yhdenmukaistavasta vaikutuksesta juuri kilpailunrajoitusasioissa. Eri maiden välillä on kuitenkin eroja menettelytapasäännöksissä sekä rikkomusten seuraamuksissa.

Suomen nykyinen kilpailulaki (948/2011) tuli voimaan 1.11.2011. Kilpailulla korvattiin vanha vuonna 1992 säädetty kilpailunrajoituslaki. Kilpailulain säännökset vastaavat Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEUT) kilpailusääntöjä (artiklat 101 ja 102). Lisäksi kansallisessa kilpailulaissa säädetään kilpailuneutraliteetista ja erikseen päivittäistavarakaupan määräävästä markkina-asemasta. Vastaavia säännöksiä ei ole EU-lainsäädännössä. Kilpailulain lisäksi on hyvä huomioida laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista (1077/2016), joka perustuu vastaavaan EU-direktiiviin (2014/104/EU).

Kilpailulakiin on viimeksi tehty merkittäviä päivityksiä 24.6.2021 voimaan tulleilla muutoksilla (210/2021). Muutokset perustuivat pitkälti niin kutsuttuun ECN+ -direktiiviin ja

sen täytäntöönpanoon. Osalla tehdyistä muutoksista on merkittäviä vaikutuksia yrityksille ja toimialajärjestöille. Muutokset koskivat muun muassa valvovan viranomaisen, Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV), toteuttamia kuulemisia, tietopyyntöjä ja tarkastusvaltuuksia. Yleisesti ottaen KKV:n toimivaltuuden laajenivat. Lakiin tehtiin myös muutoksia, joiden tarkoitus on täsmentää kilpailurikkomuksesta määrättävien seuraamusmaksujen laskentaa. Uudet seuraamusmaksujen laskentasäännöt koskevat vain KKV:a, eivät markkinaoikeutta ja korkeinta hallinto-oikeutta, joilla säilyy laaja harkintavalta seuraamusmaksun määrän arvioinnissa. Niin ikään seuraamusmaksuista vapautumista ja seuraamusmaksujen alentamista koskevia säännöksiä uudistettiin. Kilpailulakiin lisättiin uutena sääntelynä seuraamukset menettelyrikkomuksista sekä rakenteellisista korjaustoimenpiteistä: Yritykselle voidaan nykyisin määrätä seuraamusmaksu paitsi kilpailunrajoituksesta, myös eräistä menettelyrikkomuksista esimerkiksi yrityksessä tehtävien tarkastusten ja muiden KKV:n selvitystoimenpiteiden yhteydessä. Merkittävä ECN+ -direktiivistä seuraava uudistus on KKV:lle tullut toimivalta esittää markkinaoikeudelle rakenteellisten korjaustoimenpiteiden määräämistä. Rakenteellinen korjaustoimenpide voi olla esimerkiksi velvoite myydä tietty liiketoiminta tai osakkeita. Näiden uudistusten lisäksi myös toimialajärjestöjen seuraamusmaksuja ankaroitettiin. Jos toimialajärjestö ei kykene itse maksamaan sille määrättyä seuraamusmaksua, jäsenyritykset saattavat tietyin edellytyksin joutua maksamaan sen. Kesän 2021 jälkeenkin kilpailulakiin on tehty pienempiä, teknisiä korjauksia.

1.2 Ohjeen tarkoitus

Kilpailulainsäädännön keskeiset säännöt on välttämätöntä tuntee, ja niitä tulee noudattaa kaikessa EK:n ja sen jäsenliittojen toiminnassa. Tässä ohjeessa annetaan yleiset suuntaviivat siitä, miten kilpailuoikeuden säännöt tulisi ottaa huomioon järjestöjen kokouksissa ja muussa toiminnassa. Ohje on tarkoitettu EK:n ja sen jäsenjärjestöjen henkilöstölle sekä niille yrityksiä edustaville henkilöille, jotka osallistuvat EK:n tai sen jäsenliittojen toimintaan.

Ohje auttaa tunnistamaan sellaisia järjestötoiminnan tilanteita ja menettelytapoja, joihin tyypillisesti liittyy kilpailuoikeudellisia riskejä. Koska kilpailusääntöjen soveltaminen edellyttää kuitenkin yleensä tapauskohtaista arviointia, ohje ei anna tyhjentäviä vastauksia kaikkien mahdollisten tilanteiden varalle. Jos on epävarmaa, onko jokin menettely sallittu vai kielletty, asia on aina selvitettävä etukäteen ennen menettelyyn ryhtymistä. Kilpailuviranomaiselta ei voi saada etukäteistä lupaa tai todistusta aiotun menettelyn lainmukaisuudesta, mutta tämä ei tietenkään estä vapaamuotoista keskustelua viranomaisen kanssa oman kannan muodostamisen tueksi. Monissa tilanteissa on myös suositeltavaa kääntyä kilpailuoikeuteen erikoistuneiden juristien puoleen.

1.3 EK:n ja sen jäsenliittojen asemasta

EK:n ja sen jäsenliittojen harjoittama edunvalvontatoiminta ja eri toimielinten tapaamiset ovat sinänsä täysin sallittuja ja hyväksyttäviä. Normaalia, hyväksyttävää edunvalvontaa on esimerkiksi oman alan lainsäädäntöön tai viranomaistoimintaan vaikuttaminen aloitteiden, lausunnoin tai vastaavien keinoin. Edunvalvonnan tarkoituksena on vaikuttaa yleisellä tasolla elinkeinoelämän tai tietyn toimialan yritysten toimintaedellytysten parantamiseen sekä varmistaa yritysten ja elinkeinoelämän intressien huomioon ottaminen sääntelyhankkeissa tai muissa viranomaishankkeissa. Kilpailulainsäädäntö ei tätä estä.

Toimialajärjestöt ovat kuitenkin foorumeja, joissa samalla alalla toimivat, keskenään kilpailevat yritykset kohtaavat ja keskustelevat. Kilpailijatapaamiset, niiden yhteydessä käydyt keskustelut ja kilpailijoiden välillä vaihdetut tiedot kiinnostavat aina kilpailuviranomaisia, sillä kilpailunrajoituksia on joissakin tapauksissa toteutettu järjestöjen kautta. EK:n ja sen jäsenliittojen toiminnassa on siten erityisen tärkeää noudattaa erityisesti niitä kilpailusääntöjä, jotka koskevat kilpailijoiden välisiä suhteita.

EK:ta ja sen jäsenliittoja pidetään kilpailulainsäädännössä elinkeinonharjoittajien yhteenliittyminä. Tämän vuoksi niiden päätökset, suositukset ja vastaavat toimenpiteet, joilla voi olla jäsenyritysten kilpailukäyttäytymistä yhdenmukaistava vaikutus, ovat kiellettyjä.

Toimialajärjestö voi olla poikkeuksellisesti niin vahvassa asemassa markkinoilla, että sillä katsotaan olevan määräävä markkina-asema. Tällainen asema voisi olla esimerkiksi toimialajärjestöllä, joka ainoana tahona myöntää alalla toimimisen kannalta välttämättömiä toimitiluja tai sertifiointeja. Tyypillisemmin määräävä markkina-asema on kuitenkin yksittäisellä yrityksellä, ei yritysten yhteenliittymällä tai toimialajärjestöllä. Määräävän markkina-aseman olemassaolo sinänsä ei ole kiellettyä, vaan ainoastaan tällaisen aseman väärinkäyttö.

Vaikka toimialajärjestöllä tai yrityksellä ei olisi määräävää markkina-asemaa, sitä koskee kielto tehdä kilpailua rajoittavia sopimuksia kilpailijoidensa kanssa (ns. kartellikielto) sekä kielto tehdä kilpailua rajoittavia sopimuksia sellaisten yritysten kanssa, jotka ovat sen ylä- tai alapuolisella myynti- tai jakeluportaalla (ns. vertikaalisten kilpailunrajoitusten kielto).

2.1 Mitä kartellikielto tarkoittaa?

Kilpailuoikeuden lähtökohtana on, että **yritysten pitää tehdä liiketoimintaansa koskevat ratkaisut itsenäisesti**.

Kiellettyjä ovat kaikki sellainen yhteistyö ja menettelytavat, joiden johdosta yritykset voivat yhdenmukaistaa kilpailukäyttäytymistään markkinoilla. Kiellettyä on ensinnäkin yhteistyö, jonka **tarkoituksena** on kilpailun estäminen, rajoittaminen tai vääristäminen. Toiseksi kiellettyjä ovat myös sellaiset yritysten väliset sopimukset, yhteistyöjärjestelyt ja yhteisymmärrykset, joilla sinänsä on hyväksyttävä tarkoitus, mutta joiden **seurauksena** kilpailu saattaa rajoittua tai vääristyä. Tätä kutsutaan kilpailuoikeudessa **kartellikielloksi**.

2.2 Millä tavoin kartellikiellon rikkominen saattaa tapahtua?

Kielletty yhteistyö voi käytännössä tapahtua monella tavalla, esimerkiksi:

- kirjallisella tai suullisella sopimuksella, ns. herrasmiehsopimuksella, tai muutoin yhdenmukaistetuilla menettelytavoilla
- toimialajärjestön päätöksellä tai suosituksella
- tietojenvaihdon johdosta
- sillä, että yritys osallistuu kokoukseen, jolla on kilpailua rajoittava tarkoitus tai vaikutus, eikä aktiivisesti irtisanoudu kielletystä yhteistyöstä
- siten, että toimialajärjestön sääntöihin sisältyy kartellikiellon vastaisia määräyksiä.

Lista ei ole tyhjentävä, vaan kilpailunrajoitus voi syntyä jollakin muullakin tavalla. Kilpailunrajoituksen syntyminen **ei edellytä, että osapuolten välillä olisi tehty siitä juridisesti sitova sopimus tai muu vastaava oikeustoimi**.

ESIMERKKI 1

Toimialajärjestön kokouksessa yksi osallistuja esittää, että kaikkien tulisi korottaa hintojaan raaka-aineen heikentyneen saatavuuden vuoksi. Ehdotus hyväksytään ja kirjataan pöytäkirjaan järjestön suosituksena.

➡ Kyseessä on kielletty yhteistyö.

ESIMERKKI 2

Toimialajärjestön kokouksessa yksi osallistuja esittää, että kaikkien tulisi korottaa hintojaan raaka-aineen heikentyneen saatavuuden vuoksi. Kukaan osallistujista ei reagoi ehdotukseen, mutta kaikki kokouksessa edustettuna olleet yritykset toteuttavat hinnankorotuksen.

➡ Kyseessä on kielletty yhteistyö.

ESIMERKKI 3

Toimialajärjestön kokouksessa yksi osallistuja esittää, että vaikka raaka-aineen hinta laskee, lopputuotteiden hintoja ei pitäisi alentaa, jotta alan perinteisesti huono kannattavuus saataisiin paranemaan. Osa osallistujista kannattaa ajatusta. Osa pitää keskustelua sopimattomana tai ei halua ilmaista kantaansa. Kukaan ei kuitenkaan poistu paikalta, vaikka keskustelu jatkuu. Yritykset eivät muuta hinnoitteluaan.

➡ Kyseessä on kielletty yhteistyö, johon kaikkien paikalla olleiden voidaan katsoa syyllistyneen, koska ne eivät ole poistuneet kokouksesta eivätkä ole nimenomaisesti ja todistettavasti irtisanoutuneet kielletyn aiheen käsittelystä.

2.3 Millainen yhteistyö on kielletty?

Yhteistyömuotoja, jotka ovat **pääsääntöisesti aina kiellettyjä**, ovat muun muassa:

- **Hintakartellit ja hinnoista sopiminen**
 - o Yhteistyön kiellettyä luonnetta ei poista esimerkiksi se, että sovittu hinta on koh- tuullinen tai että sovittu hinta ei lopulta toteudu sellaisenaan markkinoilla. Yh- teistyön kiellettyä luonnetta ei poista sekään, että vastapuoli on tietoinen myyjien yhteistyöstä tai on mukana sitä koskevissa neuvotteluissa. Esimerkiksi myyntihin- noista sopiminen kilpailevien myyjien kesken on kiellettyä, vaikka samaan neuvot- teluun osallistuisi myös ostajataho.
 - o Hintakartellikiellon piiriin kuuluvat mm. sopimukset, jotka koskevat myyntihintoja, ostohintoja, hintojen korotusprosentteja, hinnankorotusajankohtaa, alennuksia, voittomarginaaleja, hinnoille sovittua vaihteluväliä, hinnoittelukäytäntöjä, hinnoit- telurakenteita, hinnan laskentakaavoja, hinnoitteluperusteita tai eri hinnoittelu- komponentteja, luotto- ja takuukäytäntöjä tai maksuehtoja.
- **Hankintalähteiden, asiakkaiden tai markkinoiden jakaminen**
 - o Kilpailijoiden kanssa ei saa sopia ostoihin tai myynteihin liittyvistä toiminta-alu- eista tai muista järjestelyistä, joiden tarkoituksena on hankintalähteiden, markki- noiden tai asiakkaiden jakaminen keskenään.

- **Kollektiiviset boikotit**
 - o Sopimukset tai yhteisymmärrys, jossa kilpailijat yksissä tuumin kieltäytyvät tai uhkaavat kieltäytyä liikesuhteista tietyn kilpailijan, asiakkaan tai toimittajan kanssa, on kielletty.
 - o Kollektiivisena boikottina pidettäisiin esimerkiksi menettelyä, jossa alan yritykset järjestössään päättäisivät laatia alalle sellaisen standardin, joka estää ulkomaisen kilpailijoiden pääsyn kotimaan markkinoille. Menettelyyn osallistuva toimialajärjestö saattaisi samalla rikkoa määräävän markkina-aseman väärinkäyttökiltoa.
 - o Kollektiivisena boikottina voitaisiin pitää myös sitä, että toimialajärjestöön ei otettaisi uusia jäseniä tasapuolisin ja syrjimättömin ehdoin.

- **Tuotannon rajoittaminen**
 - o Sopimukset, joissa kielletään jotakuta valmistamasta tiettyjä tuotteita tai jotka rajoittavat investointeja, tuotantokapasiteettia tai myyntiin tarkoitettujen tuotteiden määrää, ovat kiellettyjä.

- **Luottamuksellisten tietojen vaihto ja tällaisia tietoja sisältävä tilastointi**
 - o Kielletystä tietojenvaihdosta on kyse aina silloin, kun kilpailijan tietoon saatetaan etukäteen sellaista yrityksen markkinakäyttäytymistä koskevaa informaatiota, joka normaalisti olisi luottamuksellista. Tällä menettelyllä poistetaan tai vähennetään sitä epävarmuutta, joka yrityksellä on kilpailijoidensa tulevasta toiminnasta tai reaktioista. Luottamuksellisia tietoja ovat tiedot, jotka luetellaan kiellettyjen puheenaiheiden listassa tämän oppaan kohdassa 2.4 ja joita ei ole saatavilla julkisista lähteistä.
 - o Luottamuksellisten tietojen vaihtaminen on kiellettyä myös silloin, jos tiedot kerää jokin kolmas, ulkopuolinen taho (esimerkiksi tutkimuslaitos tms.), mutta alan yritykset käyttävät tietoja hintatasonsa tai muun markkinakäyttäytymisensä yhdenmukaistamiseen.

Yhteistyömuotoja, jotka ovat **usein** kilpailuoikeudellisesti **ongelmallisia**, ovat muun muassa seuraavat:

- **Myynti- ja markkinointiyhteistyö**
 - o Kilpailijoiden myyntiyhteistyö ja muu markkinoille saattamista koskeva yhteistyö on usein kiellettyä ainakin, jos siihen sisältyy hintayhteistyötä.
 - o Yhteinen brändimarkkinointi, esimerkiksi lehdessä julkaistava yhteismainos, jolla pyritään lisäämään tuotteen tunnettuutta, ei ole kielletty. Sen sijaan mainontaa, jossa eri myyjät ilmoittavat yhteisen myyntihinnan tuotteilleen, voidaan pitää kielletynä yhteistyönä. Toisaalta kampanjayhteistyö, johon liittyy myös suositus- tai enimmäishinnoittelu, voi olla sallittua, jos se täyttää ns. tehokkuuspuolustuksen edellytykset (ks. kohta 2.7).

- o Verkkoportaalit, joissa useampi alan toimija ilmoittaa tuotteistaan, eivät sinänsä ole kilpailusääntöjen vastaisia. Käytännössä on kuitenkin varmistettava, että niiden toimintaan ei liity esimerkiksi hintayhteistyötä tai kiellettyä luottamuksellisten tietojen vaihtoa.
- **Yhteiset tarjoukset**
 - o Kilpailijoiden välinen tarjousyhteistyö on yleensä kiellettyä. Se on sallittua lähinnä silloin, jos yritys ei pysty yksin toimittamaan kaikkia tarjouskilpailussa vaadittuja tuotteita tai palveluja.

Yhteistyömuotoja, jotka voivat tietyissä tilanteissa olla kilpailuoikeudellisesti ongelmallisia ja joiden **sallittavuus on siksi aina erikseen selvítettävä ennen järjestelyyn ryhtymistä paitsi kansallisen sääntelyn osalta** myös EU:n uusimpien kilpailulainsäädännön muutosten ja EU-komission linjausten valossa, ovat muun muassa seuraavat:

- **Standardointi**
 - o Toimialajärjestössä laadittaville, alalla noudatettaville standardeille on oltava objektiiviset perusteet (esimerkiksi laatu- tai turvallisuusstandardit), eikä niitä saa asettaa sellaisiksi, että yksittäisen yrityksen tai tietyn yritysryhmän pääsy mukaan kilpailuun estyy.
- **Tutkimus- ja kehitysyhteistyö**
 - o EU-lainsäädännössä on sallittu kilpailijoiden välinen tutkimus- ja kehitysyhteistyö (T&K) tietyin edellytyksin. T&K-yhteistyö voi saada hyvin monenlaisia muotoja.
- **Ostoyhteistyö**
 - o Yhteisostosopimuksilla pyritään usein liiketoiminnan tehostamiseen hankinta- ja transaktiokustannuksia supistamalla. Ostoyhteistyön yhteydessä vaihdetaan kuitenkin usein kilpailuoikeudellisesti arkaluontoista tietoa, minkä vuoksi tällaiseen yhteistyöhön liittyy kilpailunrajoituksen riski.
- **Tuotantoyhteistyö**
 - o Tuotantoyhteistyöllä on sama tarkoitus kuin ostoyhteistyöllä eli toiminnan tehostaminen tuotantokustannuksia supistamalla, ja siihen liittyy samantyyppisiä riskejä kuin ostoyhteistyöhön ja erikoistumissopimuksiin.
- **Erikoistumissopimukset**
 - o Erikoistumissopimuksella tarkoitetaan kahden tai useamman samoilla tuotemarkkinoilla toimivan osapuolen välistä sopimusta, jonka perusteella joku tai jotkut osapuolista sitoutuvat lopettamaan kokonaan tai osittain tiettyjen tuotteiden tuotannon ja ostamaan ne toiselta osapuolelta, joka puolestaan sitoutuu tuottamaan ja toimittamaan kyseiset tuotteet.

- **Yhteisyritykset**

- o Yhteisyrityksissä on kyse yritysten yhteistoiminnan muodosta, jossa yhteisyritys on kahden tai useamman yrityksen yhteisessä määräysvallassa. Yhteisyritys huolehtii itsenäiselle yritykselle kuuluvista tehtävistä, ja sen toiminta on tavallisesti jatkuvaa tai pitkäkestoista. Tällainen yhteisyritys kuuluu kilpailulain yrityskauppavalvontaa koskevien säännösten piiriin, koska yhteisyrityksillä katsotaan joissakin tapauksissa olevan kilpailua rajoittavia vaikutuksia.

2.4 Mistä ei saa keskustella kilpailijoiden kesken?

Lähtökohta on, että kaikki luottamuksellisen tiedon vaihtaminen on kiellettyä. Luottamuksellista on mikä tahansa informaatio, joka on tuoretta, jota ei ole saatavissa samalla tarkkuustasolla julkisista lähteistä ja jolla voi olla edes teoreettista vaikutusta yritysten kilpailu- ja markkinakäyttäytymiseen. Tällaisia tietoja vaihtamalla yritykset käytännössä poistavat tai vähentävät sitä epätietoisuutta, joka niillä yleensä on kilpailijoidensa tulevasta toiminnasta tai ratkaisuista.

EK:n järjestämissä kokouksissa tai niiden yhteydessä ei saa käsitellä luottamuksellisia tietoja. Erityisen kriittisesti kilpailuviranomaiset suhtautuvat kaikkeen sellaiseen keskusteluun ja tietojenvaihtoon, joka koskee yritysten tulevaa tai viimeaikaista hinnoittelua.

Sallittuja keskustelunaiheita ovat yleensä esimerkiksi seuraavat:

- elinkeinoelämän tai toimialan yleinen edunvalvonta viranomaisiin ja poliittisiin päättäjiin päin
- työmarkkina-asiat
- aloitteet, lausunnot ja sääntelymuutokset
- työ- ja tuoteturvallisuus sekä ympäristönsuojelu
- kaikille avoimet tekniset standardit
- koko alan laadunvalvonta
- koulutus.

Kiellettyä on keskustella esimerkiksi seuraavista aiheista:

- hinnat (esimerkiksi raaka-aineiden ostohinnat tai tuotteiden myyntihinnat);
- hintaan vaikuttavat tekijät (esimerkiksi onko hinnoitteluperusteena tuntihinnoittelu tai kokonaishinta), hintakomponentit jne.
- tiedot, joista hintoja voi päätellä (esimerkiksi kustannusrakenne ja/tai tuottotavoite)
- myyntialueet
- hankintalähteet tai ostoalueet
- osto- tai myyntimäärät
- markkinaosuudet
- tuotantotavoitteet, investoinnit, tuotantolaitosten seisokit ja käyntiasteet
- varastotilanne

- kustannusrakenne
- asiakkaat ja niiden ostokäyttäytyminen
- luottoehdot, takuuajat
- hyödykkeiden toimittajat ja niiden myyntiehdot
- tulevat tai annetut tarjoukset
- suhtautuminen tiettyyn asiakkaaseen tai asiakasryhmään, tavarantoimittajaan tai tavarantoimittajaryhmään tai kolmanteen kilpailijaan
- muut luottamukselliset tekniset tai kaupalliset tiedot.

Nämä aiheet ovat kiellettyjä kaikessa kilpailijoiden välisessä kanssakäymisessä eli myös silloin, kun toimitaan toimialajärjestössä. Kielletyistä asioista ei saa keskustella kokouksissa, mutta niistä ei saa myöskään puhua muissa yhteyksissä kuten kokoustauoilla tai sosiaalisissa tapahtumissa, esimerkiksi illallispyödyssä tai urheilutapahtumassa.

Tiedoista, jotka on annettu luottamuksellisina EK:n käyttöön tilastojen laatimista varten, ei saa keskustella kokouksissa. Niitä ei saa toimittaa jäsenistölle edes silloin, kun yrityksen edustaja toimii EK:n luottamuselimissä. Tämän ohjeen kohdassa 2.6 on erilliset ohjeet toimialajärjestön kokouksia varten. Tilastointia käsitellään tarkemmin kohdassa 2.5.

Joskus on vaikeaa määrittää, onko jokin menettely sallittua vai kiellettyä. Olennaista on muistaa seuraavat yleiset käyttäytymisohjeet:

Kiellettyä on menettely, joka mahdollistaa kilpailevien yritysten liiketoiminnan yhteensovittamisen joltakin osin eli sen, että yritykset eivät tee ratkaisujaan enää täysin itsenäisesti.

Kiellettyjä ovat keskustelut, jotka poistavat kilpailijoiden tulevaa markkinakäyttäytymistä normaalisti koskevan epävarmuuden.

ESIMERKKI 4:

Toimialayhdistyksen kokouksessa keskustellaan siitä, että toimialalla vakiintunut takuukäytäntö antaa ostajille niin pitkän takuuajan, että se nostaa tuotteiden hintatasoa perusteettomasti. Osallistujien käsityksen mukaan yhteisymmärrys takuuajan lyhentämisestä alentaisi kuluttajahintoja.

➡ Yritykset rikkovat kartellikieltoa. Kilpailevat yritykset eivät saa sopia taikka pyrkiä yhteisymmärrykseen tuotteiden toimitusehdoista, mukaan lukien hinnoista ja takuuajasta.

ESIMERKKI 5

Kilpailevien yritysten edustajat keskusteleval kokoustuolla tuotteiden heikentyneestä kysynnästä ja toteavat olevan viisainta, että ”kukin huolehtii vanhoista asiakkaistaan, jotta huonoista ajoista selvitään”.

➔ Yritykset rikkovat kartellikieltoa jakamalla markkinoita.

ESIMERKKI 6

Julkisen sektorin asiakas kilpailuttaa ostonsa julkisena hankintana. Tarjouspyyntö poikkeaa olennaisesti normaalista kauppatastavasta ja sisältää kohtuuttomia ehtoja. Asiaa harkitaan otettavaksi esiin toimialajärjestön kokouksessa, sillä tätä kautta ehtoihin puuttuminen on tehokkainta.

➔ Tämänkaltaisten asioiden tuominen toimialayhdistykseen keskusteltavaksi on omiaan aiheuttamaan sen, että yhdistys ja sen jäsenet yhdenmukaistavat suhtautumistaan kyseiseen asiakkaaseen ja sitä koskeviin liikesuhteisiin tai tarjouskilpailussa annettaviin tarjouksiin. Keskustelu voi johtaa ns. kollektiiviseen boikotointiin ja on siis kielletty.

ESIMERKKI 7

Kilpailevilla yrityksillä on toimialajärjestön piirissä työryhmä, jossa keskustellaan työturvallisuuteen liittyvistä parhaista käytännöistä. Työryhmän tarkoituksena on parantaa koko alan työturvallisuustasoa. Ryhmän kokouksessa todetaan, että eri valmistajien tavanomaisissa työkoneissa esiintyvä tietyt turvallisuuspuutteita, mutta tietyssä uudenaikaisessa työkoneissa nämä ongelmat on ratkaistu. Tätä uutta mallia valmistaa vain yksi koneyritys. Kokouksessa toimialajärjestön jäsenet päättävät yksissä tuumin hankkia jatkossa vain uutta konemallia, jotta tapaturmat saadaan vähenemään koko alalla.

➔ Yritysten tarkoituksena on parantaa alan turvallisuustasoa. Käytännössä koneosojen keskittäminen vain yhdelle toimittajalle kuitenkin johtaisi hankintakäyttäytymisen yhdenmukaistamiseen eli kilpailunrajoitukseen. Keskustelu on siis kielletty.

ESIMERKKI 8

Liitto valmistelee yhdessä kuntien kanssa ohjeita julkisiin hankintoihin tietyllä alalla. Tarkoituksena on luoda järjeviä pelisääntöjä kilpailutukseen ja vähentää tarpeettomia markkinaoikeusvalituksia. Varsinaiset tarjouskilpailut toteutetaan myöhemmin erikseen.

➔ Tämänkaltaisen ennakkolinen ja yleinen vaikuttaminen viranomaisen toimintatapoihin on hyväksyttävää edunvalvontaa. Varsinaisessa tarjouskilpailutilanteessa alan yritysten on kuitenkin annettava tarjouksensa itsenäisesti ilman keskinäistä yhteydenpitoa tai keskustelua, eikä vireillä olevia tarjouskilpailuita saa käsitellä myöskään liiton toimielimissä.

2.5 Miten kartellikielto on otettava huomioon tilastoinnissa?

EK:ssa laaditaan edunvalvonta- ja tiedontuottamistehtävien johdosta erilaisia tilastoja. Tilastoinnissa on otettava huomioon, että **luottamuksellisen tiedon vaihtaminen on kiellettyä** riippumatta sen toteutustavasta. Yritykset eivät saa vaihtaa luottamuksellisia tietoja suoraan, eikä tällaista tietoa saa vaihtua myöskään toimialajärjestön tai jonkin kolmannen tahon (esimerkiksi tutkimuslaitoksen) tilastoinnin kautta.

Sen sijaan viranomaisten toimesta tapahtuva tilastointi ei yleensä ole kilpailuoikeudellisesti ongelmallista. Liitto voi myös tiedottaa jäsenilleen tällaisesta tilastosta tai välittää viranomaisen tai kolmannen tahon kokoaman tilastojen sisältämiä tietoja edelleen jäsenilleen edellyttäen, että liitto ei tässä yhteydessä anna jäsenille toimintasuosituksia tai -ohjeita. Erityisesti kaikki hinnoitteluun liittyvä ohjeistus (esimerkiksi tyyliin ”raaka-aine- ja palkkakustannusten noustua on syytä harkita hintojen tarkistamista”) on kielletty. On hyvä huomata, että myöskin yksittäinen yritys voi hinnankorotusaikeista julkisesti ilmoittaessaan syyllistyä kiellettyyn hintasignalointiin.

Työmarkkinatoimintaa varten laadituille tilastoille ei aseteta samanlaisia vaatimuksia kuin muille edunvalvontatoimintaa varten laadittaville tilastoille, koska työmarkkinatoiminta on rajattu kilpailulain soveltamisalan ulkopuolelle.

EK:ssa on huolehdittava, että

- sen laatimista tilastoista ei ilmene liikesalaisuuksia tai niihin rinnastettavaa tietoa (ks. kohta 2.4)
- tilastotiedoista ei pystytä suoraan tai välillisesti tunnistamaan yksittäisen yrityksen tietoja, elleivät tiedot ole julkaisujakohtanaan ns. historiallisia eli toimialasta riippuen keskimäärin vähintään 6–12 kuukautta vanhoja
- kuhunkin tietokategoriaan sisältyy vähintään neljän yrityksen tiedot, eikä yksittäisten yritysten tietoja voida saada selville edes välillisesti
- yrityskohtaiset tiedot ovat ainakin 12 kuukautta vanhoja ja ne julkaistaan vain kerran vuodessa (esimerkiksi vuoden 2018 tiedot voidaan julkaista tammikuussa 2019 ja vuoden 2019 tiedot tammikuussa 2020).

Yleisesti ottaen kiellettyä on vaihtaa esimerkiksi tilastoinnin kautta sellaisia tietoja, joita on luonteensa puolesta mahdollista käyttää hyväksi **yritysten tulevassa kilpailukäyttämisyssä**. Tilastoinnin sallittavuutta arvioitaessa on hyvä muistaa seuraavat pääperiaatteet:

- Mitä yksityiskohtaisempaa tieto on, sitä todennäköisemmin se vaikuttaa kilpailuun.
- Mitä tuoreempaa tieto on, sitä todennäköisemmin se vaikuttaa kilpailuun.
- Tilastointiin suhtaudutaan kriittisemmin markkinoilla, jotka ovat keskittyneet ja joilla toimii vain harvoja yrityksiä kuin markkinoilla, joilla on paljon tasavahvoja toimijoita.
- Mitä todennäköisemmin tietojen läpinäkyvyys johtaa yritysten kilpailukeinojen ilmi-

tuloon, sitä suurempi on riski siitä, että tietojen vaihto on kiellettyä.

- Mitä suurempi on yhteistyöhön osallistuvien yritysten yhteenlaskettu markkinaosuus, sitä merkittävämpi on riski siitä, että tuoreiden tietojen vaihto on kiellettyä.
- Jos tietojen käyttäjien piiri on rajoitettu eli tiedot eivät ole ulkopuolisten kilpailijoiden tai asiakkaiden käytössä, tietoja pidetään yleensä sillä tavoin luottamuksellisina, että niiden vaihtaminen kilpailijoiden kesken on kilpailuoikeudellisesti ongelmallista.
- Jos osapuolet tapaavat säännöllisesti keskustellakseen tiedoista tai muutoin analysoivat niitä yhdessä, on todennäköistä, että tietojenvaihto on kiellettyä.

Tilastotoiminta tulee järjestää siten, että luottamuksellisia tietoja käsittelevät vain ne henkilöt, jotka tekevät tilastoja tai joiden toimenkuva edellyttää pääsyä yksittäistä yritystä koskeviin tietoihin. Näiltä henkilöiltä on suositeltavaa vaatia salassapitositoumukset. Muilla henkilöillä ei saa olla pääsyä luottamuksellisiin tietoihin. Tästä tulee huolehtia muun muassa tiedostojen käyttöoikeusrajoituksin ja säilyttämällä asiakirjoja tietoturvalisest siten, että ne eivät ole muiden kuin ko. tietoja käsittelevien henkilöiden saatavilla.

Tilastotoimintaa varten tulee määrittää toimintaa koskevat periaatteet sekä henkilöt, joille tietoja voidaan luovuttaa. Kerättävien luottamuksellisten tietojen säilyttäminen ja tuhoaminen tulee järjestää siten, että tiedot eivät paljastu kenellekään, jonka ei niitä kuulu tietää. Yrityskohtaisten tietojen luovuttaminen on kielletty erityisesti kilpailevien yritysten henkilöille, vaikka he toimisivat järjestön luottamuselimissä.

ESIMERKKI 9

Liitossa sovitaan siitä, että alan markkinaolosuhteiden ja tulevien suhdanteiden kartoittamiseksi jäsenyritykset lähettävät liitolle kuukausitason tiedon myyntimääristä. Liitto kokoaa tiedot yhteen ja lähettää yrityskohtaisen koontitilaston aina seuraavan kuukauden aikana kaikille markkinaselvitykseen osallistuneille yhtiöille. Näin voidaan paremmin havaita asiakkaiden mahdollisia siirtymisiä.

➡ Myyntimäärien yrityskohtaista kuukausitason tilastointia pidetään kiellettyinä tietojenvaihtona.

ESIMERKKI 10

Liitto kokoaa yrityskohtaisia tietoja tilastoiksi muutaman kuukauden välein. Tilastot jaetaan toimialayhdistyksen osanottajille markkinoiden kehitystä koskevan keskustelun pohjaksi. Vaikka tilastosta on poistettu yritysten nimet, on alaa tuntevan helppo päätellä tilastosta yksittäisiä yrityksiä koskevia asioita.

➡ Kyseessä on kielletty tietojenvaihto.

2.6 Miten kartellikielto on otettava huomioon kokouksissa?

Kaikkia EK:n ja sen jäsenjärjestöjen kokouksia varten on laadittava esityslista etukäteen. Esityslistalle saa ottaa vain sallittuja aiheita. Keskustelu on pyrittävä pitämään etukäteen sovitun esityslistan aiheissa. Kokouksista on aina laadittava pöytäkirja, johon kokouksen kulku ja käsitellyt aiheet sekä se, ketkä ovat olleet paikalla, on selkeästi dokumentoitu. Jos joku poistuu kesken kokouksen, poistuneen henkilön nimi ja kellonaika on merkittävä pöytäkirjaan. Pöytäkirjassa ei tule käyttää sellaisia harhaanjohtavia ilmaisuja, jotka voivat aiheuttaa turhia epäluuloja siitä, onko kilpailuoikeutta asianmukaisesti noudatettu.

Esityslistoja koskevat ohjeet tiivistettynä

- Kaikkia EK:n kokouksia varten on laadittava esityslista.
- Esityslistoihin ei saa sisällyttää kiellettyjä aiheita (ks. kohta 2.4).
- Kokouskeskustelujen tulee pitäytyä esityslistassa yksilöidyissä asioissa.
- Jos kokouksessa käsitellään muita esille tulevia asioita, on huolehdittava siitä, etteivät keskustelut siirry kiellettyihin aiheisiin.

Keskustelun ajautuminen kiellettyyn aiheeseen

- Jos kokouskeskustelussa puhutaan kielletystä aiheesta, keskeytä kiellettyä aihetta koskeva puheenvuoro välittömästi ja totea, että asiasta ei voida keskustella kilpailuoikeuden sääntöjen vuoksi. Vaadi keskustelun lopettamista heti. Velvollisuus puuttua tilanteeseen on sekä kokouksen puheenjohtajalla että jokaisella osallistujalla.

Vapaamuotoiset tilanteet

- On tärkeää muistaa, että kilpailusääntöjä on noudatettava sekä muodollisissa että epämuodollisissa yhteyksissä. Kokouksen yhteydessä osallistujat käyvät usein epämuodollisia keskusteluja kahvitaulla, lounaalla tai illallisella. Näissäkään keskusteluissa ei saa käsitellä kiellettyjä aiheita.

ESIMERKKI 11

Yksi toimialajärjestön jäsenistä sanoo kokouksessa, että kaikkien jäsenten pitäisi pysyä hinnoittelussaan vähintään tietyllä hintatasolla, koska yhden jäsenen omaksuma aggressiivinen hinnoittelumalli on saattanut alan vaikeuksiin.

➡ Keskustelu rikkoo kartellikieltoa. Toimialajärjestön jäsenet eivät saa keskustella hinnoittelusta eivätkä myöskään boikotoida ”aggressiivisesti hinnoittelevaa” yritystä. Jos olet läsnä kokouksessa, katkaise puheenvuoro välittömästi ja sano, että asiasta ei voida keskustella kilpailuoikeuden sääntöjen vuoksi.

2.7 Onko kartellikiellosta poikkeuksia?

Kilpailuoikeudessa tilanteita tarkastellaan tapauskohtaisesti kunkin toimialan erityispiirteet huomioon ottaen. Se, onko menettely sallittua vai kiellettyä, voi lopulta riippua siitä, millaisia vaikutuksia menettelystä saattaa markkinoilla tosiasiallisesti seurata. Vaikka menettely kuuluisi kartellikiellon soveltamisalaan, se voi olla sallittu poikkeussäännöksen perusteella, jos menettelyn hyödyt kuluttajille ovat suuremmat kuin siitä kilpailulle aiheutuva haitta.

Jotta poikkeusta voitaisiin soveltaa, täytyy neljän laissa säädetyn edellytyksen täyttyä:

1. Menettelyn on tuotettava tehokkuushyötyjä tai edistää teknistä tai taloudellista kehitystä.
2. Kohtuullisen osuuden hyödyistä täytyy siirtyä kuluttajille.
3. Yhteistyö ei saa ulottua pidemmälle kuin on välttämätöntä tehokkuushyötyjen saavuttamiseksi.
4. Kilpailua ei saa poistaa alalta kokonaan tai merkittävältä osin.

Kriteerien täytyminen on voitava osoittaa luotettavasti ja yksityiskohtaisesti (muun muassa tarkoin laskemin). Arviointi kriteerien täyttymisestä on suositeltavaa tehdä huolellisesti kirjallisessa muodossa ennen suunniteltuun menettelyyn ryhtymistä. Poikkeussäännöksen kriteerien täytyminen saattaa olla vaikeaa osoittaa riittävän varmasti. Käytännössä poikkeussäännös ei koskaan koske vakavia kilpailunrajoituksia, kuten hintakartelleja.

Jos suunnittelet menettelyä, jonka arvioit sinällään kuuluvan kartellikiellon soveltamisalaan, mutta joka saattaisi olla sallittu poikkeussäännöksen perusteella, keskustele ensin lakimiehen kanssa.

ESIMERKKI 12

Toimialajärjestö suosittelee, että sen jäsenet ottaisivat käyttöön uuden käytännön, jossa alihankkijoiden laskuja ei enää kierrätettäisi pääurakoitsijan kautta, vaan alihankkijat laskuttaisivat suoraa asiakasta. Poikkeusedellytysten arvellaan täyttyvän, koska järjestely vaikuttaa läpinäkyvyyttä ja tehokkuutta lisäävästi.

➡ Vaikka suositus lisäisi tehokkuutta, yhteistyö ei ole sallittua, jos syntyvät tehokkuusedut olisi mahdollista saavuttaa vähemmän kilpailua rajoittavilla keinoilla. Koska jokainen yritys voisi tehdä mainitun päätöksen itsenäisesti, yhteistyötä ei pidetä välttämättömänä. Mikäli kaikkien neljän poikkeuskriteerin soveltumista ei ole osoitettu, suositusta ei saa antaa.

3.1 Milloin yritys tai toimialajärjestö on määräävässä markkina-asemassa?

Määräävästä markkina-asemasta on kyse silloin, kun yrityksen asema markkinoilla on niin vahva, että se pystyy estämään tehokkaan kilpailun ja se pystyy toimimaan kilpailijoistaan, asiakkaistaan ja tavarantoimittajistaan riippumattomalla tavalla. Yli 40 prosentin markkinaosuutta on joissakin tapauksissa pidetty oletuksena määräävän markkina-aseman olemassaolosta. Kuitenkin asia ratkaistaan aina tapauskohtaisesti kunkin alan erityispiirteet huomioon ottaen, joten raja voi yksittäistapauksissa olla mainittua alempi tai korkeampi.

Toimialajärjestö voi olla poikkeuksellisesti niin vahvassa asemassa markkinoilla, että sillä katsotaan olevan määräävä markkina-asema. Tällainen asema voisi olla esimerkiksi toimialajärjestöllä, joka ainoana tahona myöntää toimilupia tai sertifiointeja, jotka ovat välttämättömiä alalla toimimiseksi. Tyypillisemmin määräävä markkina-asema on kuitenkin yksittäisellä yrityksellä eikä yritysten yhteenliittymällä tai toimialajärjestöllä. Kilpailulainsäädäntö ei kiellä määräävää markkina-asemaa sinänsä, vaan ainoastaan määräävän markkina-aseman väärinkäytön.

3.2 Mitä määräävän markkina-aseman väärinkäyttö tarkoittaa?

Määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä ovat etenkin

- kohtuuttomien osto- tai myyntihintojen taikka muiden kohtuuttomien kauppaehtojen suora tai välillinen määrääminen
- tuotannon, markkinoiden tai teknisen kehityksen rajoittaminen kuluttajien vahingoksi
- erilaisten ehtojen soveltaminen eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin kauppakumppaneita epäedulliseen kilpailuasemaan asettavalla tavalla
- sen asettaminen sopimuksen syntymisen edellytykseksi, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.

Luettelo ei ole tyhjentävä. Se antaa kuitenkin melko hyvän kuvan siitä, mitkä toimet ovat kiellettyjä, kun yritys on määräävässä asemassa markkinoilla.

Kilpailun markkinoilla katsotaan rajoittuneen jo määräävän markkina-aseman olemassaolon vuoksi. Tämän vuoksi määräävässä asemassa olevalla yrityksellä on erityinen vastuu toimia siten, että kilpailu markkinoilla ei sen toimien johdosta entisestään vähene, esty tai rajoitu.

Toimialajärjestö, jolla on määräävä markkina-asema markkinoilla, syyllistyisi väärinkäyttöön, jos se esimerkiksi

- kieltäytyisi perusteettomasti liikesuhteesta esimerkiksi ulkomailta markkinoille tulevan yrityksen kanssa (samaa menettelyyn osallistuvat jäsenyritykset syyllistyisivät samalla kartelli kiellon vastaiseen kollektiiviseen boikottiin)
- ei ottaisi uusia jäseniä tasapuolisin ja syrjimättömin ehdoin
- syrjisi perusteettomasti tiettyjä asiakkailta (esimerkiksi ei-jäseniä) palveluja myydessään.

Määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen tulee olla erityisen tarkkaavainen sen suhteen, miten sen toimet vaikuttavat sen tavarantoimittajiin, asiakkaisiin ja kilpailijoihin. Kilpailuviranomaiset ovat suhtautuneet hyvin kriittisesti sellaisiin määräävässä markkina-asemassa olevien yritysten toimiin, joilla saatetaan sulkea joitakin toimijoita pois markkinoilta.

Toimialajärjestössä **ei saa** ryhtyä menettelyihin

- jotka vaikeuttavat joidenkin yritysten osallistumista kilpailuun
- joiden kohteena näyttäisi olevan sen jäsenten tietty kilpailija tai mahdollinen uusi markkinoille tullut yritys, esimerkiksi ulkomainen yritys.

ESIMERKKI 13

Yritys tarjoaa eräitä tuotteita ja niihin liittyviä palveluita. Yritys on määräävässä markkina-asemassa kyseisten tuotteiden valmistamisessa, mutta palveluissa on runsaasti kilpailua. Kilpailuun vastaamiseksi yritys yhdistää tuotemyynnin ja palvelutarjonnan, eikä enää myy tuotteita erikseen.

➡ Yritys käyttää väärin määräävää markkina-asemaansa sitomalla tuotteiden ja palveluiden myynnin toisiinsa.

4.1 Kilpailuasioihin liittyvät viranomaiset

Suomen lainsäädännön mukaisia kilpailunrajoituksia tutkiva viranomaisen on Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) ja EU-sääntöjen osalta KKV ja Euroopan komissio. Lisäksi myös aluehallintovirastot hoitavat Suomessa kilpailuasioita koskevia viranomaistehtäviä.

KKV voi käynnistää tutkimuksen omasta aloitteestaan tai kenen tahansa tekemän ilmiannon perusteella. KKV:oon voi ottaa yhteyttä esimerkiksi asiakas, tavarantoimittaja, kilpailija tai entinen työntekijä.

4.2 Viranomaisten tutkintavaltuudet

Kilpailuviranomaisilla on laajat tutkintavaltuudet. Toimivaltuudet eivät ole pelkästään teoreettisia, vaan kilpailuviranomaiset ovat käyttäneet ja käyttävät niitä jatkuvasti. Näihin valtuuksiin kuuluvat muun muassa

- oikeus päästä tarkastuksen kohteena olevan toimialajärjestön tai yrityksen tiloihin
- oikeus tehdä yllätystarkastuksia yritysten toimitiloissa, tarvittaessa poliisin avustuksella
- oikeus etsiä asiakirjoja, kirjeenvaihtoa (ml. sähköpostit ja tekstiviestit, WhatsApp-viestit ja muut sosiaalisen median kanavien sisällöt) ja tallenteita sekä kuulla yhtiön työntekijöitä
- oikeus toteuttaa markkinaoikeuden luvalla kotietsintöjä esimerkiksi työntekijän kodissa tai kesämökillä.

ESIMERKKI 14

KKV on saanut ilmoituksen toimialalla epäilyistä kilpailunrajoituksesta. Asian selvittämiseksi virasto päättää tehdä yllätystarkastuksen toimialajärjestön toimitiloihin. Eräänä aamuna KKV:n työntekijät saapuvat toimialajärjestön aulaan pyytäen pääsyä henkilökunnan työhuoneisiin. Viranomaiset aikovat etsiä kilpailunrajoitukseen liittyviä asiakirjoja ja tarkastaa sähköposteja.

➡ KKV:lla on oikeus tarkastuksen tekemiseen ja asiakirjojen ja sähköpostien tutkimiseen. Toimialajärjestön vastaanottohenkilökunta on ohjeistettava etukäteen tällaisen tilanteen varalle.

5.1 Mitä ovat menettelyrikkomukset ja mitä niistä saattaa seurata?

Elinkeinonharjoittajille tai yhteenliittymälle kuten toimialajärjestölle voidaan määrätä seuraamusmaksuja kilpailunrajoitusten lisäksi myös tiettyjen kilpailulain mukaisten menettelysääntöjen rikkomisen perusteella. Tällaisia rikkomuksia ovat esimerkiksi

- viranomaisen tarkastuksen vastustaminen tai estäminen
- kilpailunrajoituksen selvittämisen yhteydessä asetetun sinetin rikkominen
- virheellisten, harhaanjohtavien tai puutteellisten tietojen antaminen viranomaiselle
- pyydettyjen tietojen tai aineistojen toimittamatta jättäminen
- kuulemiseen saapumatta jättäminen
- rikkomus- tai sitoumuspäätöksen taikka väliaikais määräyksen noudattamatta jättäminen.

Seuraamusmaksun määrääminen menettelyrikkomuksesta edellyttää tahallisuutta tai tuottamusta. Tietämättömyys seuraamusmaksuihin johtavista menettelyrikkomuksista ei vapauta maksun määräämisestä. Seuraamusmaksun määrää markkinaoikeus kilpailuviranomaisen esityksestä. Sen suuruus on korkeintaan 1 % elinkeinonharjoittajan maailmanlaajuisesta liikevaihdosta esitystä edeltävänä tilikautena. Toimialajärjestöjen seuraamusmaksuissa huomioidaan sen jäsenyritysten yhteenlaskettu liikevaihto, eli toimialajärjestöjen kohdalla seuraamusmaksun laskemisen perusteena käytettävät summat saattavat olla erittäin huomattavia. Viranomaisen käytössä ovat myös uhkasakot.

5.2 Erillinen ohje toiminnasta viranomaistarkastusten aikana

Toimialajärjestön ja jäsenyritysten tulee kiinnittää erityistä huomiota toimintaansa viranomaistutinnan aikana. **EK on laatinut erillisen toimintaohjemallin viranomaistarkastusten varalta.** Ohje on käännetty myös englanniksi. Toimialajärjestön ja yritysten on varmistuttava, että niiden kilpailuviranomaisille toimittamat selvitykset sisältävät kaikki pyydetty tiedot, ja että selvitykset toimitetaan annetussa määräajassa.

ESIMERKKI 15

Viranomainen on tekemässä tarkastusta ja pyytää pääsyä lomalla olevan toimialajärjestön toimitusjohtajan huoneen lukittuun kaappiin. Viranomainen ilmoittaa myös, että joidenkin huoneiden tarkastus on vielä kesken, ja että sitä jatketaan seuraavana päivänä. Viranomainen aikoo sinetöidä näiden huoneiden ovet yön ajaksi.

➡ Toimialajärjestössä pitää huolehtia siitä, että lukitun arkistokaapin ovi saadaan auki viranomaisen tarkastusta varten. Kaikkia tarkastuksen kohteena olevissa tiloissa liikkuvia, myös tiloihin saapuvia iltasiivoojia, ohjeistetaan siitä, että sinetöityjä ovia ei saa avata, eikä sinetteihin saa koskea.

6.1 Epäillyn oikeuksista

Oikeus tulla kuulluksi

Ennen kuin päätös kilpailuoikeusrikkomuksesta tehdään, epäillylle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi asiassa. Epäilty saa näin ollen mahdollisuuden esittää näkemyksensä asiasta, voi vastata viranomaisen kysymyksiin ja antaa tietoa, jolla voi olla vaikutusta asian arvioinnissa. Käytännössä KKV antaa epäillyn kilpailunrikkomuksen osapuolille etukäteen esitys- tai päätösluonnoksen, johon osapuolet saavat esittää huomautuksia.

Oikeus olla todistamatta itseään vastaan

Kilpailututkinnassa yrityksen ja järjestön edustajilla on oikeus olla vastaamatta kysymyksiin, joihin vastaaminen edellyttäisi syyllisyyden myöntämistä (esimerkiksi ”Osallistuitteko kartelliin?”). Sen sijaan asiakysymyksiin on vastattava (esimerkiksi ”Olitteko 26.3.2016 pidetyssä kokouksessa?” tai ”Mistä siellä keskusteltiin?”).

6.2 Pääsy asiakirjoihin

Liikesalaisuuksia sisältävät asiakirjat

Suomen julkisuuslainsäädännön mukaan viranomaisen asiakirjat ovat lähtökohtaisesti julkisia. Tämä koskee myös kilpailututkinnan aikana kertyneitä asiakirjoja. Yritykset ja järjestöt voivat kuitenkin vaatia, ja niiden kannattaakin vaatia, että niiden viranomaiselle ilmoittamat liikesalaisuudet pidetään salassa. Toisaalta asianosaisjulkisuus on normaalisti laajempaa kuin yleisöjulkisuus. Tästä syystä asiassa osallisina olevat yritykset tai toimialajärjestöt voivat vaatia pääsyä myös muiden osapuolten liikesalaisuuksia sisältäviin asiakirjoihin. Pääsyä voi kuitenkin vaatia vain siltä osin, kuin ne ovat voineet vaikuttaa viranomaisen harkintaan asiassa.

Pääsyä asiakirjoihin ei myönnetä vielä siinä vaiheessa, kun käynnissä olevan asian tutkimta voisi tietojen antamisen vuoksi vaarantua. Viranomaiselle taataan näin tutkintarauha.

Asianajajan laatimat asiakirjat (”Legal privilege”)

Viestintä asianajajan ja hänen päämiehensä välillä on luottamuksellista. Kilpailuviranomaiselle ei tarvitse antaa asianajajan laatimia dokumentteja, kirjeenvaihtoa tai muuta kommunikaatiota asianajajan kanssa. Tällaiset asiakirjat on syytä varustaa merkinnällä ”Legal privilege”. On syytä pitää mielessä, että tämä sääntö koskee vain asianajajaa tai muuta ulkopuolista oikeudellista neuvonantajaa. Sitä ei sovelleta yrityksen tai järjestön palveluksessa olevaan juristiin.

Kilpailulainsäädännön rikkomisesta voi mahdollisesti aiheutua niin oikeudellisia kuin muita seuraamuksia. Seuraamukset saattavat vaikuttaa yrityksen tai toimialajärjestön toimintaan hyvin laajasti ja pitkäkestoisesti. On tärkeää muistaa, että **tietämättömyys säännöistä ei poista menettelyn lainvastaisuutta!** Tietämättömyys ei ole peruste seuraamusten lieventämiselle tai poistamiselle.

7.1 Oikeudelliset seuraamukset

- **Kielto ja uhkasakko**

Kilpailuviranomainen voi määrätä kielletyn toiminnan lopetettavaksi ja asettaa kielon tehosteeksi uhkasakon. Uhkasakko voidaan myös määrätä, jos yritys ei toimita viranomaiselle pyydettyjä tietoja tai yrittää estää viranomaisen tarkastuksen.

- **Toimintavelvoite**

Kilpailuviranomainen voi vaatia aktiivisia toimia kilpailulle haitallisen tilanteen korjaamiseksi esimerkiksi velvoittamalla yrityksen liikesuhteeseen tietyn tahon kanssa.

- **Mitättömyys**

Kilpailulainsäädännön vastaiset sopimukset ovat automaattisesti mitättömiä. Niihin ei voi vedota tuomioistuimessa tai välimiesmenettelyssä.

- **Sakot**

Kilpailusääntöjen rikkomisen seurauksena voi olla huomattava seuraamusmaksu. Se voi olla jopa 10 prosenttia kilpailulainsäädäntöä rikkoneen yrityksen koko konsernin maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta.

- **Rikosoikeudellinen vastuu**

Suomessa kilpailulainsäädännön vastaisesta menettelystä ei määrätä rikosoikeudellisia seuraamuksia. Väärän tiedon antaminen asiaa tutkivalle viranomaiselle on kuitenkin Suomessakin rikoksena rangaistava teko. Lisäksi tarjouskartellin on katsottu voivan eräissä tilanteissa täyttää petoksen tunnusmerkistön. Rikosoikeudelliset seuraamukset kilpailunrajoituksista ovat käytössä niin monissa EU-maissa kuin EU:n ulkopuolella. Rangaistuksia voidaan määrätä maissa, joiden markkinoihin kilpailunrajoitus voi vaikuttaa.

- **Vahingonkorvaus**

Kilpailunrajoituksesta kärsineellä taholla on oikeus vaatia korvausta kärsimästään välittömästä tai välillisestä vahingosta.

- **Poissulkeminen julkisista hankinnoista**

Julkisia hankintoja sääntelevän lain (1397/2016) perusteella kilpailuoikeudelliseen rikkomukseen syyllistynyt yritys saattaa tulla poissuljetuksi julkisista tarjouskilpailuista, mistä aiheutuu mahdollisesti merkittävää haittaa sen liiketoiminnalle. Kilpailurikkomuksen määrittäminen harkinnanvaraiseksi poissulkemisperusteeksi on viime vuosina yleistynyt.

7.2 Kielteinen julkisuus ja tutkinnan aiheuttamat haitat

Kilpailuoikeudelliset rikkomukset saavat usein osakseen kielteistä julkisuutta. Rikkomukset myös johtavat usein pitkään prosessiin, joka sitoo paljon yrityksen tai toimialajärjestön resursseja. Yleensä KKV:n seuraamusmaksuesitys saa paljon julkisuutta ja aiheuttaa huolta ja erilaisia toimijan kannalta haitallisia reaktioita yrityksen tai toimialajärjestön sidosryhmien, kuten asiakkaiden, jäsenten, henkilöstön ja yhteistyökumppaneiden keskuudessa.

Kielteinen julkisuus prosessin aikana voi aiheuttaa vuosia kestäväää, erittäin merkittävää vahinkoa yrityksen tai toimialajärjestön toimintaedellytyksille. Näin saattaa käydä, vaikka prosessin tulos olisi lopulta myönteinen. Lopullista vapauttavaa päätöstä ei välttämättä uutisoida yhtä näyttävästi kuin epäilyä kilpailurikkomuksesta. Kielteisen julkisuuden aiheuttamien mainehaittojen merkitystä prosessissa mukana oleville osapuolille ja henkilöille ei tule missään tapauksessa aliarvioida.

8.1 Mitä ovat rakenteelliset korjaustoimenpiteet?

Kilpailulain 24.6.2021 voimaan tulleisiin päivityksiin lukeutuu myös rakenteellisia korjaustoimenpiteitä koskeva lainkohta. Siinä todetaan, että elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä, joka rikkoo tai on rikkonut kansallisen lainsäädännön kartellikieltoa, syylistynyt määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön taikka rikkonut SEUT:n 101 tai 102 artiklan säännöksiä, voidaan määrätä tekemään liiketoimintaansa merkittäviäkin muutoksia.

Näitä voivat olla esimerkiksi

- luopuminen kilpailijan osakepääomasta omistetusta osuudesta
- luopuminen tietystä liiketoimintayksiköstä
- muut sellaiset rakenteelliset korjaustoimenpiteet, jotka ovat oikeasuhteisia tehtyyn kilpailusääntöjen rikkomiseen nähden ja välttämättömiä sen kannalta, että kilpailurikkomus saadaan loppumaan.

8.2 Milloin rakenteellisia korjaustoimenpiteitä voidaan määrätä?

Rakenteellisia korjaustoimenpiteitä voidaan määrätä vain joko silloin, kun muut yrityksen tai toimialajärjestön toimintaa koskevat korjaustoimenpiteet katsotaan riittämättömiksi, tai kun toimintaa koskeva korjaustoimenpide on asianomaiselle yritykselle rakenteellista korjaustoimenpidettä raskaampi. Kilpailulain mukaan rakenteellinen korjaustoimenpide ei saa johtaa elinkeinonharjoittajan jäljelle jäävän taloudellisen toiminnan toimintaedellytysten menettämiseen. Markkinaoikeus määrää rakenteellisen korjaustoimenpiteen KKV:n esityksestä.

Lainsäädäntöä

- Kilpailulaki (948/2011)
- Sopimus Euroopan unionin toiminnasta (SEUT)
- Laki kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta (1077/2016)
- Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016)

Internetlinkkejä

- www.kkv.fi/kilpailuasiat/
- www.markkinaoikeus.fi/fi/index/paatokset/kilpailu-javalvonta-asiat.html
- http://ec.europa.eu/competition/index_en.html

Oikeuskäytäntöä

Kielletty yhteistyö

- Linja-autokartelli, KHO:2019:98, 20.8.2019
- Kodinkoneiden huoltokartelli, KHO:2013:8, 22.1.2013
- Autojen varaosakartelli, KHO:2012:T1429, 31.5.2012
- Asfalttikartelli, KHO:2009:83, 29.9.2009

Toimialajärjestöjen suositukset

- Suomen Leipuriliitto Ry:n hintasuositukset, KHO:2019:T3713, 20.8.2019
- Hiusyrittäjien jäsentiedotteet, KHO:2013:T1993, 14.6.2013

Tilastointi ja tietojenvaihto

- Tietojenvaihto päivittäistavara-kauppamarkkinoilla, Kilpailuviraston päätös 19.6.2008, Dnro 154/61/2007
- Tietojenvaihto kattohuopamarkkinoilla, Kilpailuviraston päätös 16.2.2007, Dnro 1011/61/2002)
- Päivittäistavara-kaupan myymälärekisteri, Kilpailuviraston päätös 23.2.2004, Dnro 253/61/1999
- Suomen Ääni- ja kuvatalennetuottajat ÄKT ry, Kilpailuviraston päätös 23.3.2004, Dnro 740/61/2002

Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö

- Valio, saalistushinnoittelu, KHO:2016:221, 29.12.2016

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

PL 30 (Eteläranta 10), 00131 Helsinki

Puhelin 09 420 20 • Faksi 09 4202 2299 www.ek.fi

Julkaisu internetissä

www.ek.fi/julkaisut

Lisätietoja

Asiantuntija

Annaliisa Oksanen

Puh. 050-3431821

annaliisa.oksanen@ek.fi

Maaliskuu 2022